

Werkzame elementen en randvoorwaarden in de samenwerking tussen jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs

Author(s)

Rijnders, Jeremy; Manders, Willeke; Metz, Judith

Publication date

2021

Document Version

Final published version

Published in

Journal of Social Intervention: Theory and Practice

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Rijnders, J., Manders, W., & Metz, J. (2021). Werkzame elementen en randvoorwaarden in de samenwerking tussen jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 30(3), 17-36.
<https://www.journalsi.org/articles/abstract/661/>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2021 – Volume 30, Issue 3, pp. 17–36
<http://doi.org/10.18352/jsi.661>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Dr. Willeke Manders is senior onderzoeker bij Youth
Spot – jongerenwerk aan het Amsterdams Kenniscentrum
Maatschappelijke Innovatie van de Hogeschool van
Amsterdam. w.a.manders@hva.nl

Dr. Judith Metz is lector Social Work, Saxion Hogeschool.
j.w.metz@saxion.nl

Jeremy Rijnders is onderzoeker bij Youth Spot –
jongerenwerk aan het Amsterdams Kenniscentrum
Maatschappelijke Innovatie van de Hogeschool van
Amsterdam. j.rijnders@hva.nl

Correspondence to: Jeremy Rijnders

E-mail: j.rijnders@hva.nl

Category: Research

**WERKZAME ELEMENTEN EN
RANDVOORWAARDEN IN
DE SAMENWERKING TUSSEN
JONGERENWERK EN SCHOLEN
VOOR VOORTGEZET ONDERWIJS
ELEMENTS AND CONDITIONS FOR
SUCCESSFUL COLLABORATION
BETWEEN PROFESSIONAL YOUTH
WORK AND SCHOOLS FOR
SECONDARY EDUCATION**

**JEREMY RIJNDERS,
WILLEKE
MANDERS,
JUDITH METZ**

SAMENVATTING

Jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs werken steeds meer samen om een gezamenlijke preventieve aanpak te bieden voor schooluitval en radicalisering van jongeren. Tegelijkertijd weten we nog weinig over wat de werkzame elementen zijn van samenwerking tussen jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs en welke randvoorwaarden nodig zijn om deze samenwerking plaats te laten vinden. Middels kwalitatief onderzoek bestaande uit verschillende methoden en technieken die de stappen van de grounded theory volgen hebben wij zeven samenwerkingspraktijken tussen het jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland verkend. In deze verkenning hebben wij vier potentiële werkzame elementen en drie potentiële randvoorwaarden geïdentificeerd die mogelijk bijdragen aan een goed verloop van de samenwerking. Verder onderzoek is nodig om de geïdentificeerde werkzame elementen en randvoorwaarden te onderbouwen en vast te stellen of, hoe en in welke mate samenwerking bijdraagt aan de ontwikkeling van jongeren.

TREFWOORDEN

Jongerenwerk, voortgezet onderwijs, samenwerking, werkzame elementen en randvoorwaarden

ABSTRACT

There is an increase of collaborations between professional youth work and schools for secondary education in the Netherlands, in an attempt to provide a joint preventive approach to adolescent school dropout and radicalization. At the same time, there is limited evidence explaining which elements contribute to a successful collaboration and which conditions must be met to start collaboration between professional youth work and schools for secondary education. Through qualitative research consisting of different methods and techniques that follow the steps of grounded theory we explored seven collaborative practices between youth work and schools voor secondary education in the Netherlands. Within this exploration we identified four potential elements and three potential preconditions that may contribute to a successful progress of collaboration. Further research is needed to substantiate these elements and preconditions for successful collaboration and to show how collaboration contributes to the development of youngsters.

KEYWORDS

Youth work, secondary education, collaboration, elements and preconditions

INLEIDING

Jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs (VO) werken steeds meer samen in een gezamenlijke preventieve aanpak van schooluitval en radicalisering van jongeren (Nji, 2021; Platform JEP, 2020a). De groei in samenwerking tussen het jongerenwerk en VO sluit aan op de recentelijke aandacht voor de omstandigheden waarbinnen jongeren in Nederland opgroeien (e.g. Balci & de Vries, 2019; Kleinjan, 2018; NOS, 2019). Zo stelt Minister Arie Slob dat hedendaagse jongeren opgroeien 'in een situatie van toenemende spanningen en afnemende binding' (Kleinjan, 2018) en wijzen Balci en de Vries (2019) in de nationale media op het belang van 'preventief handelen' door jongeren voldoende begeleiding te bieden bij de vraagstukken en uitdagingen die zij tegenkomen.

Vooronderstelde meerwaarde van samenwerking tussen jongerenwerk en VO (Sarti, Manders, & Metz, 2019a; Sarti, Manders, Metz, & Rijnders, 2019b) is dat het een gezamenlijke aanpak mogelijk maakt die zich richt op meerdere leefgebieden van jongeren. Hierdoor kunnen de verschillende leefwerelden van jongeren, zoals thuis, school en vrije tijd (straat/online), dichterbij elkaar gebracht worden en kan bijvoorbeeld een mismatch tussen school en straatcultuur worden voorkomen (Azough, 2017; De Baat, Messing, & Prins, 2014; Wilson & Tanner-Smith, 2013). Er is sneller zicht op hoe jongeren in de verschillende leefgebieden functioneren waardoor beschermende factoren in de verschillende leefwerelden kunnen worden versterkt en risicofactoren kunnen worden verminderd (De Baat *et al.*, 2014; Wilson & Tanner-Smith, 2013). School is een plek waar jongeren kennis maken met verschillende normen en waarden, denkbeelden, culturen en maatschappelijke vraagstukken (Stichting School & Veiligheid, 2020). Het behoort daarom een omgeving te zijn waar leerlingen in staat worden gesteld om sociale en maatschappelijke competenties te ontwikkelen en hier actief mee te kunnen oefenen (Kleinjan, 2018). Het jongerenwerk kan door haar positionering in het vrijetijd domein vanuit een meer gelijkwaardige vertrouwensrelatie jongeren begeleiden bij hun zoektocht naar identiteit en omgaan met maatschappelijke vraagstukken. Samenwerking tussen jongerenwerk en VO kan leiden tot een sterk(er) positief pedagogisch klimaat waarin leerlingen zich meer veilig en thuis voelen op school en zij ondersteuning ervaren in de zoektocht naar identiteit en het omgaan met maatschappelijke vraagstukken (Jongepier, Struijk, & van der Helm, 2010; Metz & Meijs, 2015).

In Nederland zijn er twee vormen van samenwerking tussen het jongerenwerk en VO te onderscheiden (Sarti *et al.*, 2019a). In de eerste vorm van samenwerking ondersteunen jongerenwerkers het werk van de school vanuit de jongerenwerkaccommodatie of vanuit hun

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

werk in de wijk. De samenwerking met de school is afgebakend en beperkt van omvang en heeft twee functies: signaleren & preventief ingrijpen en leerlingen begeleiden bij hun schoolloopbaan. Jongerenwerkers geven huiswerkbegeleiding of voorlichting of zijn aanwezig tijdens het zorgoverleg (Sarti *et al.*, 2019a).

In de tweede vorm van samenwerking is het jongerenwerk structureel aanwezig binnen de school. De samenwerking in school betreft een samenhangend aanbod van verschillende activiteiten en heeft een verscheidenheid aan functies: aanspreekpunt vormen; signaleren & afstemmen; individuele begeleiding; informeren; en vergroten binding met de samenleving. Jongerenwerkers voeren hier meerdere activiteiten uit in de school, en bieden een inloop, individuele begeleiding, voorlichtingslessen, groepsactiviteiten en pauze- en naschoolse activiteiten binnen school (Sarti *et al.*, 2019a).

Er is een aantal studies verricht naar de samenwerking tussen sociaal werkers en leraren en naar de interdisciplinaire samenwerking van sociaal werkers (Bolin, 2011; Bronstein, 2003; Hesjedal, Hetland, & Iversen, 2015; Widmark, Sandahl, Piuva, & Bergman, 2011). In deze studies zijn werkzame elementen en randvoorwaarden geïdentificeerd. Werkzame elementen in een samenwerking zijn die onderdelen van de samenwerking die ervoor zorgen dat de samenwerking goed verloopt. Uit bovenstaande bronnen blijkt dat het eens zijn met elkaar over gezamenlijke doelen en onderscheidende taken, het open-zijn naar elkaar en het vertrouwen op elkaars competenties werkzame elementen van samenwerking zijn. Aanvullend zijn zowel een eigen identiteit en expertise nodig als gedeelde ervaringen, begrip hebben voor elkaar en zich gezamenlijk verantwoordelijk voelen voor het werk. Tenslotte is gezamenlijke reflectie op de samenwerking een werkzaam element van samenwerking.

Randvoorwaarden zijn eisen waaraan voldaan moet worden om samenwerking plaats te laten vinden. Randvoorwaarden in samenwerking, zoals beschreven in bovengenoemde studies, zijn de aanwezigheid van draagvlak voor samenwerking en de facilitering van samenwerking vanuit het management.

Er is onvoldoende bekend over de werkzame elementen en randvoorwaarden in de samenwerking tussen jongerenwerk en VO. In dit artikel identificeren wij welke werkzame elementen mogelijk een bijdrage leveren aan een goed verloop van de samenwerking en wat daarbij mogelijke randvoorwaarden voor samenwerking zijn. Het woord 'mogelijk' ook wel 'potentieel' genoemd, gebruiken wij om aan te geven dat deze factoren en voorwaarden, van invloed kunnen zijn op de samenwerking maar nog wel op hun werking moeten worden onderzocht. De centrale vraag

in dit artikel is: Wat zijn werkzame elementen in de samenwerking tussen jongerenwerk en het voortgezet onderwijs en wat zijn de randvoorwaarden voor deze samenwerking?

METHODOLOGIE

We voeren een kwalitatief onderzoek uit met verschillende methoden en technieken waarin we de stappen van de grounded theory (Glaser, 1992; Glaser & Strauss, 1967; Strauss, 1987) volgen in drie fases: fase 1) karteren, fase 2) identificeren en fase 3) valideren. Fase 1 bestaat uit het via een *quicksan* in beeld brengen van de samenwerking tussen jongerenwerk en VO. Fase 2 bestaat uit het identificeren van mogelijke werkzame bestanddelen en randvoorwaarden voor samenwerking tussen jongerenwerk en VO via het vergelijken van enkelvoudige *praktijkbeschrijvingen*.

In fase 3 valideren we de potentiële werkzame elementen en potentiële randvoorwaarden in twee *focusgroepen* met vertegenwoordigers van jongerenwerk, onderwijs, kenniscentra, brancheorganisaties, gemeente en overheid. Hieronder werken wij de fasen nader uit:

Fase 1: Karteren

Fase 1 bestaat uit het in beeld brengen van de samenwerking tussen jongerenwerk VO door uit te zoeken wat de relevante actoren en gebeurtenissen zijn en hoe die zich tot elkaar verhouden (Metz, 2006, 2009). Dit vindt plaats door middel van een quickscan van websites, rapportages, projectomschrijvingen en brochures van jongerenwerkorganisaties en VO-scholen. Fase 1 resulteert in een format voor het maken van de praktijkbeschrijvingen in Fase 2 (zie: Tabel 1).

Tabel 1: Format praktijkbeschrijving.

Format Praktijkbeschrijving
Jongerenwerkorganisatie (missie, aanbod, doelgroep, locaties)
School (type school, locatie)
Ontstaan samenwerking (aanleiding, wie nam initiatief, betrokkenen, opdrachtgever, startdatum)
Type samenwerking, functies en activiteiten ¹
Doelen samenwerking
Manier van samenwerken en rolverdeling (betrokkenen, contactpersonen, verantwoordelijkheden en functie van contacten, rolafbakening jongerenwerk en school, frequentie contacten) ²
Werkzame elementen in samenwerking
Randvoorwaarden in samenwerking

Fase 2: Identificeren

Fase 2 bestaat uit het identificeren van mogelijke werkzame elementen en randvoorwaarden voor samenwerking tussen jongerenwerk en VO via het vergelijken van enkelvoudige praktijkbeschrijvingen. Door eenzelfde structuur te hanteren voor de verschillende beschrijvingen, wordt het proces van samenwerken in de verschillende praktijken onderling vergelijkbaar (Metz, 2006, 2009). Middels sleutelfiguren binnen het jongerenwerk is er via een snowball sampling (Atkinson & Flint, 2003; Bryman, 2008) contact gelegd met jongerenwerkers uit verschillende organisaties die op verschillende manieren samenwerken met VO-scholen. Via deze jongerenwerkers zijn ook medewerkers van de scholen benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. In totaal zijn zeven samenwerkingspraktijken bereikt. De zeven benaderde samenwerkingspraktijken hebben een brede diversiteit in type en duur van samenwerking en activiteiten die in het kader van de samenwerking worden uitgevoerd (zie: Tabel 2).

Tabel 2: Onderzochte praktijken.

Samenwerkingspraktijk	School	Locatie(s)	Organisatie	Type samenwerking	Activiteiten	Duur samenwerking
1	- Vmbo (basis, kader, en gemengd)	Amsterdam (noord)	Brede welzijnsorganisatie	Met school	Individueel begeleidingstraject met coaches Interactieve theatervoorstelling	Loopt 3 jaar Loopt 2 jaar
2	- Havo - Vwo	Amsterdam (zuid)	Welzijnsstichting & Brede welzijnsorganisatie	Met school	Voorlichting middelengebruik	Loopt 3 jaar
3	-Vmbo (basis/kader, kader, theoretisch) - Mavo - Havo - Vwo	Amsterdam (west)	Welzijnsstichting & Brede welzijnsorganisatie	In school	Pauze-activiteiten Inloop	Loopt 3 jaar
4	- Vmbo (basis, kader, theoretisch)	Amsterdam (zuidoost)	Brede welzijnsorganisatie	Met school	Individueel begeleidingstraject met coaches	Loopt 6 jaar
5	- Vmbo (basis/kader, kader, theoretisch)	Utrecht	Jongerenwerk organisatie	In school	Pauze-activiteiten Inloop Individuele begeleiding Deelname zorgteam- en ketenpartner overleggen	Loopt 7 jaar
6	- Praktijk-onderwijs	Nijmegen	Brede welzijnsorganisatie	In school	Pauze-activiteiten Deelname aan zorgoverleg	Loopt 5 jaar
7	Vmbo (basis/kader, kader, theoretisch) - Mavo	Duiven	Brede welzijnsorganisatie	Met school	Huiswerkbegeleiding	Loopt 4 jaar

Voor de materiaalverzameling en het maken van de enkelvoudige beschrijvingen is gebruik gemaakt van documentanalyse en semigestructureerde interviews (Bryman, 2008). Documenten zoals evaluatieverslagen en beleidsdocumenten zijn verkregen via de contactpersonen van de betrokken jongerenwerkorganisaties en VO-scholen. De interviews zijn afgenomen aan de hand van een topiclijst die gebaseerd is op het format van de praktijkbeschrijving (zie Tabel 1). Vervolgens zijn de interviews thematisch uitgewerkt volgens het format voor het maken van de praktijkbeschrijvingen dat resulteerde uit Fase 1. In Tabel 3 is per praktijkbeschrijving weergegeven welke documenten zijn geraadpleegd en met welke vertegenwoordigers van het jongerenwerk en VO-scholen interviews zijn afgenomen.

Middels documentanalyse van evaluatieverslagen, beleidsdocumenten en interviewverslagen zijn er enkelvoudige *praktijkbeschrijvingen* gemaakt. De zeven praktijkbeschrijvingen zijn afzonderlijk ter validatie schriftelijk voorgelegd aan de betrokken partijen en naar aanleiding hiervan aangepast. Via comparative analysis (Boeije, 2002; Glaser, 1965) zijn vervolgens de

Tabel 3: Instrumenten per praktijkbeschrijving.

Praktijkbeschrijving	Documentanalyse	Interviews jongerenwerk	Interviews school
1	Beschrijving project Project flyer	Projectleider jongerenwerk Stagiaire jongerenwerk	Ondersteuningscoördinator
2	Evaluatieverslag van het project	Straathoekwerker	Coördinator leerjaar
3	-	Jongerenwerkers (n=2) Interim directeur	Zorg coördinator
4	Beschrijving project Evaluatieverslag van het project	Projectleider jongerenwerk Project coördinator	Ouder-kind adviseur
5	Beschrijving project	Jongerenwerkers (n=3) Coördinator	Docent Mentor Conciërge Manager OOP
6	Evaluatieverslag van het project	Jongerenwerker	Zorg coördinator
7	Beschrijving project Project flyer	Jongerenwerker	Pedagoog

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

zeven praktijkbeschrijvingen doorgelicht op de door informanten genoemde mogelijke werkzame elementen in de samenwerking en randvoorwaarden voor de samenwerking.

Fase 3 – valideren

In de derde fase zijn de potentiële werkzame elementen en potentiële randvoorwaarden die uit de praktijkbeschrijvingen naar voren kwamen gevalideerd door middel van twee focusgroepen met vertegenwoordigers van jongerenwerk, VO, landelijke kennisinstituten, brancheorganisaties, gemeente en overheid. Focusgroepen zijn uitermate geschikt om ervaringen en gedachten over een specifiek onderwerp te delen en bespreken (Bryman, 2008; Mighelbrink, 2008; Morgan & Spanish, 1985).

De focusgroepen hebben plaatsgevonden op 19 november 2018 en op 6 maart 2019. Aan de eerste focusgroepbijeenkomst hebben in totaal 18 stakeholders deelgenomen. Aan de tweede focusgroepbijeenkomst hebben in totaal 29 stakeholders deelgenomen. Tijdens beide focusgroepen waren alle voorgenoemde stakeholders vertegenwoordigd.

In de focusgroepbijeenkomsten is aan de deelnemers gevraagd of zij de potentiële werkzame elementen en potentiële randvoorwaarden wel of niet herkennen en welke aanvullingen, verbeteringen en wijzigingen zij hebben. Van de focusgroepbijeenkomsten zijn audio-opnames en vervolgens verslagen gemaakt. Deze verslagen zijn vervolgens zowel thematisch als open gecodeerd waarbij gebruik gemaakt is van de werkzame elementen en randvoorwaarden uit de praktijkbeschrijvingen en ook aanvullende informatie over (nieuwe of andere) werkzame elementen en randvoorwaarden is meegenomen. Aan de hand van de uitkomsten van de focusgroepbijeenkomsten werden de potentiële werkzame elementen en potentiële randvoorwaarden aangevuld, verdiept en definitief gemaakt.

BEVINDINGEN

Werkzame elementen

Uit de verkenning van de zeven samenwerkingspraktijken komen vier potentiële werkzame elementen en drie potentiële randvoorwaarden naar voren die de samenwerking kunnen versterken. We beschrijven als eerste de potentiële werkzame elementen *Partnerschap*, *Afstemming*, *Bekendheid* en *Toegankelijkheid* (Zie: Tabel 4). Hierna beschrijven we de potentiële randvoorwaarden *Structurele financiering*, *Draagvlak* en *Facilitering jongerenwerk*.

Tabel 4: Overzicht potentiële werkzame elementen.

Werkzaam Element	Belangrijke onderdelen die bijdragen
Partnerschap	Gelijkwaardige werkrelatie Heldere rol- en taakverdeling
Afstemming	Tweerichtingsverkeer Vast aanspreekpunt vanuit de school Betrokken coördinator vanuit het jongerenwerk
Bekendheid	Bekendheid onder schoolpersoneel Bekendheid onder leerlingen
Toegankelijkheid	Team van goed op de school en leerlingen afgestemde jongerenwerkers Jongerenwerkers voldoende aanwezig en benaderbaar. Eigen, centraal gelegen ruimte

Partnerschap

Partnerschap is het eerste potentiële werkzame element dat wij in de onderzochte samenwerkingspraktijken zijn tegengekomen. Partnerschap houdt in dat jongerenwerk en school beide aparte voorzieningen zijn en vanuit hun eigen professionaliteit samenwerken in een gezamenlijke aanpak die zich richt op de persoon van de jongere, op school en in de buurt (Sarti *et al.*, 2019b). Partnerschap draagt eraan bij dat beide partijen een gedeeld doel hebben en kunnen profiteren van elkaars expertise en ervaring. Hierdoor kunnen jongerenwerk en school elkaar aanvullen. Belangrijke onderdelen die in de onderzochte samenwerkingspraktijken bijdragen aan het werkzame element partnerschap zijn: 1) een gelijkwaardige werkrelatie en 2) een heldere rol- en taakverdeling.

Een gelijkwaardige werkrelatie is een duurzame werkrelatie waarin het jongerenwerk en de school evenveel zeggenschap hebben, elkaars expertise (h)erkennen, en het vertrouwen hebben dat eenieder vanuit de eigen professionaliteit een bijdrage levert aan het gezamenlijke doel van de samenwerking. Het is hierbij belangrijk om te noemen dat een gelijkwaardige werkrelatie niet hetzelfde is als een gelijke werkrelatie. Door de positionering in verschillende leefdomen, school in het tweede leefdomein en jongerenwerk in het derde (vrijtijd) leefdomein (Metz, 2011, 2013), hebben beide partijen verschillende taken en verantwoordelijkheden.

Een heldere rol- en taakverdeling is het tweede onderdeel dat bijdraagt aan Partnerschap. Een heldere rol- en taakverdeling houdt in dat duidelijk is wat de taken en verantwoordelijkheden

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

zijn van zowel het jongerenwerk als de school en dat beide partijen dit van elkaar weten en ernaar handelen. Hierdoor ontstaat er geen rolverwarring en blijft het eigen karakter van het jongerenwerk en de school gewaarborgd. Een heldere rol- en taakverdeling draagt eraan bij dat zowel het jongerenwerk als de school in staat worden gesteld om vanuit hun eigen professionaliteit elkaar aan te vullen en bij te dragen aan een goed verloop van de samenwerking. In de onderzochte samenwerkingspraktijken komt het belang van het hebben en benadrukken van verschillende en aanvullende taken sterk naar voren. Het benadrukken hiervan gebeurt richting het schoolpersoneel, het jongerenwerk en de leerlingen om de uitvoering en kwaliteit van het jongerenwerk en het onderwijs te waarborgen.

Afstemming

Het tweede potentiële werkzame element voor een goede samenwerking is *Afstemming*. Afstemming houdt in dat er doorgaande informatie-uitwisseling plaatsvindt op verschillende niveaus waarmee het jongerenwerk en school elkaars werkprocessen versterken. Dit doen zij door snel en makkelijk signalen, trends en informatie te delen en hun aanpak op elkaar af te stemmen. Afstemming draagt er onder andere aan bij dat in een vroegtijdig stadium de benodigde ondersteuning wordt aangeboden en er eerder passende hulp gevonden kan worden (Sarti *et al.*, 2019b). In de onderzochte samenwerkingspraktijken komen drie belangrijke onderdelen naar voren die bijdragen aan dit werkzame element: 1) tweerichtingsverkeer 2) een vast aanspreekpunt vanuit de school, en 3) een betrokken coördinator vanuit het jongerenwerk.

Tweerichtingsverkeer houdt in dat jongerenwerkers en schoolpersoneel elkaar op dagelijkse basis proactief betrekken bij hun werkzaamheden. Tweerichtingsverkeer vereist een doorgaande uitwisseling van informatie. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid van het jongerenwerk en de school. Het is daarom van belang om korte communicatielijnen te onderhouden waarbinnen, zowel door het jongerenwerk als school, informatie met elkaar gedeeld wordt die nodig is om een bijdrage te kunnen leveren aan het welzijn van de leerlingen op school (Sarti *et al.*, 2019b). Deze informatie-uitwisseling vindt in de onderzochte samenwerkingspraktijken zowel tijdens formele- als informele overlegmomenten plaats. Formele overlegmomenten op school vinden dagelijks, wekelijks, of maandelijks plaats. Tijdens deze overlegmomenten wordt de samenwerking op elkaar afgestemd en worden aandacht behoevende signalen die opgevangen zijn in de wijk, tijdens een jongerenwerk activiteit of in de lessen, met elkaar gedeeld en besproken. De informele overlegmomenten vinden daarentegen spontaan plaats. Dit gebeurt per email, telefonisch, via WhatsApp, of fysiek. Een voorbeeld hiervan is dat binnen een onderzochte samenwerkingspraktijk

de jongerenwerkers proactief contact zoeken met de conciërge door aan het begin van de dag samen koffie te drinken. De conciërge is door het veelvuldige contact met leerlingen goed geïnformeerd is over wat er gaande is op school. Op deze manier zijn de jongerenwerkers goed op de hoogte van wat er in de school afspeelt wanneer zij hun dag beginnen.

Het tweede onderdeel dat bijdraagt aan Afstemming is het hebben van *een vast aanspreekpunt vanuit de school*. Het vaste aanspreekpunt is een centraal aanspreekpunt voor het jongerenwerk die het mandaat heeft om het jongerenwerk binnen school te faciliteren. Het vaste aanspreekpunt onderhoudt contact met de jongerenwerkers, draagt vanuit school de verantwoordelijkheid over de informatiewisseling met en tussen het schoolpersoneel en vormt hiermee de verbinding tussen de school en het jongerenwerk. In de onderzochte samenwerkingsverbanden hebben de aanspreekpunten verschillende functies binnen de school: zorg- of ondersteuningscoördinator, leerjaar coördinator, ouder-kind adviseur, manager onderwijsondersteunend personeel (OOP) of pedagoog.

Het derde onderdeel dat bijdraagt aan Afstemming is *een betrokken coördinator vanuit het jongerenwerk*. De coördinator vanuit het jongerenwerk zorgt ervoor dat de school een centraal aanspreekpunt heeft om vragen, behoeften en informatie met het jongerenwerk te delen en om af te stemmen wat het jongerenwerk voor de leerlingen kan betekenen (Sarti *et al.*, 2019b). In de onderzochte samenwerkingspraktijken vinden er wekelijkse, maandelijkse en/of jaarlijkse voortgangs- en evaluatiegesprekken plaats tussen de coördinator vanuit het jongerenwerk en het vaste aanspreekpunt vanuit school. Tijdens deze gesprekken wordt de voortgang van de jongerenwerk activiteiten of projecten besproken waardoor deze, indien nodig, aangepast kunnen worden op de wensen en behoeften van de school en in kunnen spelen op wat er op dat moment gaande is in de leefwereld van jongeren en op de school. Hiernaast onderhoudt de coördinator wekelijks contact met de jongerenwerkers om de activiteiten en de samenwerking met de school te monitoren. Dit dient als input voor de maandelijkse en jaarlijkse voortgangs- en evaluatiegesprekken.

Bekendheid

Bekendheid is het derde potentiële werkzame element voor een goede samenwerking. Dit draagt eraan bij dat leerlingen en schoolpersoneel gebruik kunnen maken van het jongerenwerk. Bekendheid creëert draagvlak voor het jongerenwerk op school en hangt daardoor nauw samen met het potentiële werkzame element *Toegankelijkheid*. Bekendheid zorgt ervoor dat leerlingen en schoolpersoneel kennis hebben van de aanwezigheid van het jongerenwerk op school, en dat

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

zij weten waarvoor zij een beroep op het jongerenwerk kunnen doen. Toegankelijkheid draagt er vervolgens aan bij dat leerlingen en schoolpersoneel het jongerenwerk in school ook daadwerkelijk weten te vinden. Bekendheid ontstaat niet vanzelf en vraagt vooral van het jongerenwerk dat het zichzelf continue zichtbaar maakt binnen school. Van de school vraagt dit dat zij het jongerenwerk hierbij faciliteert. Hierbij is het belangrijk onderscheid te maken tussen: 1) bekendheid onder schoolpersoneel en 2) bekendheid onder de leerlingen.

Bekendheid onder schoolpersoneel is nodig om dagelijkse samenwerking tussen jongerenwerk en schoolpersoneel mogelijk te maken. Bekendheid onder schoolpersoneel over de aanwezigheid van jongerenwerkers in school en wat het jongerenwerk te bieden heeft is nodig om hier in het belang van leerlingen een beroep op te kunnen doen. In de onderzochte samenwerkingspraktijken faciliteert het vaste aanspreekpunt vanuit school op verzoek van het jongerenwerk mogelijkheden voor jongerenwerkers om zich kenbaar te maken bij het schoolpersoneel. Zo worden er voorstelpresentaties aan mentoren en docenten georganiseerd waarin jongerenwerkers het schoolpersoneel informeren over wat zij op school komen doen en hoe zij daarmee een aanvulling kunnen zijn op en voor het schoolpersoneel. Hiernaast zijn jongerenwerkers aanwezig tijdens teamvergaderingen en verschijnen er stukjes over het jongerenwerk in de nieuwsbrief van school.

Het tweede onderdeel dat bijdraagt aan Bekendheid is *bekendheid onder leerlingen*. Bekendheid onder leerlingen houdt in dat leerlingen weten wie de jongerenwerkers zijn en waar zij hen kunnen vinden in de school. Door voldoende (zie ook werkzaam element Toegankelijkheid) en op herkenbare wijze aanwezig te zijn raken leerlingen bekend met de aanwezigheid en activiteiten van het jongerenwerk op school. In de onderzochte samenwerkingspraktijken zorgen jongerenwerkers er bijvoorbeeld voor dat zij goed zichtbaar zijn binnen school en het voor leerlingen duidelijk wordt wat zij op school doen. Zo gaan de jongerenwerkers aan het begin van elk schooljaar langs de klassen om leerlingen te informeren over hun aanwezigheid en op welke manieren zij te vinden zijn. Hiernaast dragen jongerenwerkers herkenbare (organisatie-) kleding, zijn zij op regelmatige basis fysiek aanwezig in de algemene ruimtes zoals bijvoorbeeld de aula en het schoolplein, én zijn zij aanwezig en actief op social media.

Toegankelijkheid

Het vierde potentiële werkzame element voor een goede samenwerking is *Toegankelijkheid*. Toegankelijkheid houdt in dat het jongerenwerk voldoende benaderbaar en goed bereikbaar is voor zowel leerlingen als schoolpersoneel. Een goede toegankelijkheid van het jongerenwerk

maakt het mogelijk dat leerlingen en de school het jongerenwerk daadwerkelijk weten te vinden waardoor zij gebruik kunnen maken van het jongerenwerk (Sarti *et al.*, 2019b). Ook betekent het dat het jongerenwerk zo is ingebed dat zij, waar nodig, leerlingen en schoolpersoneel kan bereiken. Belangrijke onderdelen die in de onderzochte samenwerkingspraktijken bijdragen aan het werkzame element Toegankelijkheid zijn: 1) een team van goed op de school en op de leerlingen afgestemde jongerenwerkers, 2) voldoende aanwezig en benaderbaar zijn en 3) het hebben van een eigen, centraal gelegen ruimte.

Een team van goed op de school en op de leerlingen afgestemde jongerenwerkers houdt in dat het team van jongerenwerkers dusdanig is samengesteld dat zij binnen de schoolcontext passen en over de kennis, ervaring en competenties beschikken om afgestemd te zijn op de school en de leerlingen. Een goede match tussen jongerenwerkers onderling, met de leerlingen en met het schoolpersoneel draagt bij aan de toegankelijkheid van het jongerenwerk. Het team van jongerenwerkers kan hierdoor sneller en makkelijker aansluiten op de leefwereld van jongeren, het gedrag van de leerlingpopulatie eerder duiden, en daardoor signalen van de leerlingen sneller oppikken en bespreekbaar maken (Sarti *et al.*, 2019b). In de onderzochte samenwerkingspraktijken is het jongerenwerk actief bezig met het samenstellen van een team waarin de jongerenwerkers onderling met elkaar matchen en elkaar aanvullen in achtergronden, ervaringen en vaardigheden waardoor het team zo goed mogelijk aan kan sluiten op de behoeften van de leerlingen en het schoolpersoneel. Het realiseren hiervan blijkt in de praktijk (soms) tijd nodig te hebben. Het komt voor dat de specifieke behoeften die de leerlingen hebben en de vaardigheden bij de jongerenwerkers die hiervoor nodig zijn nog niet helemaal duidelijk zijn of dat jongerenwerkers onderling elkaar niet volledig aanvullen in vaardigheden om op deze behoeften aan te kunnen sluiten.

Het tweede onderdeel dat bijdraagt aan Toegankelijkheid is *voldoende aanwezig en benaderbaar zijn*. Voldoende aanwezigheid en benaderbaar zijn, houdt in dat de omvang en de inzet van jongerenwerkers past bij het doel van de samenwerking tussen jongerenwerk en school en dat schoolpersoneel en leerlingen ook daadwerkelijk contact kunnen maken met de jongerenwerkers. In de onderzochte samenwerkingspraktijken verschilt de omvang en de inzet van jongerenwerkers afhankelijk van de grootte en uitdagingen van de school. Deze bepalen welke type samenwerking en welke activiteiten er plaats vinden. Zo zijn jongerenwerkers tussen de twee tot vijf dagen per week, één of twee dagdelen aanwezig en voeren zij verschillende soorten activiteiten uit. De aanwezigheid van jongerenwerkers en de activiteiten die zij uitvoeren worden in overleg met het vaste aanspreekpunt, en bij gelegenheid in samenspraak met de coördinator vanuit het

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

jongerenwerk, beslist en is afhankelijk van beschikbare financiering. De structurele aanwezigheid en open houding van jongerenwerkers maakt dat zij zowel voor leerlingen als schoolpersoneel voldoende aanwezig en benaderbaar zijn.

Het hebben van een *eigen, centraal gelegen* ruimte is het derde onderdeel dat bijdraagt aan Toegankelijkheid. Dit onderdeel draagt specifiek bij aan Toegankelijkheid binnen de tweede samenwerkingsvorm, samenwerking in school (Sarti *et al.*, 2019a). Een eigen ruimte biedt het jongerenwerk de mogelijkheid om zichtbaar een eigen domein te hebben in de school en biedt leerlingen daarmee een plek waar zij even 'uit' het schoolsysteem zijn en vrijuit kunnen praten in een vrijwillig karakter (Sarti *et al.*, 2019b). De ruimte is bij voorkeur onderscheidend van de andere ruimtes van school om het specifieke karakter van het jongerenwerk te benadrukken en past qua grootte bij de activiteiten die erin worden verricht (Sarti *et al.*, 2019b). Om de ruimte goed vindbaar en toegankelijk te laten zijn heeft deze een centrale ligging in de school. Binnen een onderzochte samenwerkingspraktijk grenst deze bijvoorbeeld aan de Aula die centraal gelegen is en goed toegankelijk voor alle leerlingen.

Randvoorwaarden voor samenwerking

Naast de potentiële werkzame elementen zijn er ook enkele potentiële randvoorwaarden geïdentificeerd. De potentiële randvoorwaarden voor samenwerking zijn eisen waaraan voldaan moet worden om samenwerking plaats te laten vinden. In de onderzochte samenwerkingspraktijken komen er drie potentiële randvoorwaarden naar voren. Deze hangen nauw met elkaar samen en kunnen niet afzonderlijk van elkaar beschouwd worden. De drie randvoorwaarden zijn: *Structurele financiering*, *Draagvlak creëren en behouden*, en *Facilitering jongerenwerk*.

De eerste potentiële randvoorwaarde *Structurele financiering* wordt in alle onderzochte praktijken benoemd. Hoewel samenwerking tussen het jongerenwerk en VO kan plaats vinden middels incidentele financiering, heeft het weinig kans van slagen. Het kost enkele jaren om een productieve samenwerking tussen het jongerenwerk en school op te bouwen. Ook het onderhouden van een goede samenwerking tussen jongerenwerk en school is tijdsintensief, door het partnerschap, het vele afstemmen, en het continu investeren in de bekendheid en toegankelijkheid. Wanneer de financiële middelen voor een langdurige samenwerking ontbreken is het moeilijk om tot een goed verloop van de samenwerking te komen en blijft de mogelijke bijdrage op de ontwikkeling van jongeren vooralsnog uit. Daarnaast kan het

aangaan van samenwerking vanuit een incidentele financiering zelfs een tegenovergesteld effect van samenwerking teweegbrengen. Wanneer de samenwerking stopt voordat de mogelijke opbrengsten van samenwerking zichtbaar zijn kan dit resulteren in een negatief imago van het jongerenwerk: samenwerking met jongerenwerk levert niks op. Een structurele (of langdurige tijdelijke) financiering stelt het jongerenwerk en VO-scholen in staat de tijd te nemen om een duurzame samenwerking op te bouwen en voort te zetten waarin het jongerenwerk goed ingebed op school raakt en vanuit de samenwerking een mogelijke bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van jongeren.

De tweede potentiële randvoorwaarde is *Draagvlak creëren en behouden*. Eerder is bij het potentieel werkzame element Bekendheid aangegeven dat het creëren van draagvlak voor het jongerenwerk onder schoolpersoneel een belangrijke voorwaarde is voor de samenwerking tussen school en het jongerenwerk. Hiernaast is het van essentieel belang dat er ook draagvlak ontstaat op managementniveau. Het creëren en behouden van draagvlak onder schoolpersoneel én op managementniveau is noodzakelijk voor de samenwerking omdat dit ervoor zorgt dat de positie van het jongerenwerk gefaciliteerd wordt.

Facilitering jongerenwerk is de derde potentiële randvoorwaarde. Wanneer het jongerenwerk niet gefaciliteerd wordt, kan er geen samenwerking plaats vinden. Faciliteren van het jongerenwerk binnen school is vooral een taak van het vaste aanspreekpunt vanuit school. Deze heeft het mandaat om bijvoorbeeld ruimtes binnen school beschikbaar te stellen, leerlingen vrij te roosteren voor jongerenwerkactiviteiten en jongerenwerkers en schoolpersoneel aan elkaar te koppelen. Facilitering van jongerenwerk draagt bij aan de inbedding van het jongerenwerk op school en vraagt van het vaste aanspreekpunt vanuit school extra inzet en doorzettingsvermogen wanneer draagvlak onder het schoolpersoneel en/of managementniveau (nog) niet gewaarborgd is.

Het creëren en behouden van draagvlak hangt nauw samen met de potentiële randvoorwaarden financiering en facilitering. Draagvlak op managementniveau maakt het mogelijk dat de samenwerking de tijd en middelen ontvangt die nodig zijn om het jongerenwerk in school te kunnen faciliteren. Het is daarom van belang dat er structureel geïnvesteerd wordt in het creëren en behouden van draagvlak onder schoolpersoneel en op managementniveau. In de onderzochte samenwerkingspraktijken wordt het belang van het proactief en structureel terugkoppelen van de kansen en opbrengsten van samenwerking richting het schoolpersoneel en managementniveau door het jongerenwerk en het vast aanspreekpunt vanuit de school expliciet benadrukt om draagvlak te creëren én te behouden.

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In de verkenning van zeven samenwerkingspraktijken tussen het jongerenwerk en VO in Nederland hebben wij vier potentiële werkzame elementen en drie potentiële randvoorwaarden geïdentificeerd die mogelijk bijdragen aan een goed verloop van de samenwerking en daarmee de samenwerking in staat stellen om bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van jongeren. De beschreven werkzame elementen zijn die onderdelen van de samenwerking waarvan in de praktijk is gebleken dat deze bijdragen aan een goed verloop van de samenwerking.

Het werkzame element *Partnerschap* draagt eraan bij dat het jongerenwerk en school elkaars expertise erkennen. Van hieruit wordt er een duidelijk taak-en rolverdeling bewerkstelligd die beide partijen in staat stelt om vanuit hun eigen expertise elkaar aan te vullen. *Afstemming* zorgt ervoor dat het jongerenwerk en school ook daadwerkelijk samen optrekken in het bieden van benodigde ondersteuning en passende hulp aan jongeren. Door vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid korte communicatielijnen te onderhouden en elkaar proactief te betrekken vindt er een doorgaande uitwisseling van informatie plaats. Middels het werkzame element *Bekendheid* wordt er binnen school draagvlak voor het jongerenwerk gecreëerd. Bekendheid zorgt ervoor dat de leerlingen en het schoolpersoneel weten wat het jongerenwerk op school doet en waarvoor zij contact kunnen zoeken met het jongerenwerk. Hierdoor wordt het mogelijk om met elkaar af te stemmen en elkaar bij elkanders werkprocessen te betrekken. Het vierde werkzame element *Toegankelijkheid* houdt in dat de aanwezigheid en activiteiten van het jongerenwerk aansluiten bij de wensen en behoeften de leerlingen en school waardoor het jongerenwerk voldoende benaderbaar en goed bereikbaar is.

Naast de potentiële werkzame elementen hebben wij ook drie randvoorwaarden geïdentificeerd. Dit zijn eisen waaraan voldaan moet worden om samenwerking plaats te laten vinden. *Structurele financiering* is van essentieel belang om tot samenwerking te kunnen komen. *Draagvlak creëren en behouden* is een randvoorwaarde die bewerkstelligt dat de meerwaarde die het jongerenwerk kan hebben binnen school erkend wordt. Dit kan weer van betekenis zijn voor het vinden van structurele financiering. *Facilitering van jongerenwerk* zorgt ervoor dat het jongerenwerk uitgevoerd kan worden op school en er daadwerkelijk samenwerking plaats kan vinden.

De gevonden potentiële werkzame elementen partnerschap en afstemming komen overeen met de bevindingen in onderzoek naar de samenwerking tussen sociaal werkers en leraren en naar de interdisciplinaire samenwerking van sociaal werkers (Bolin, 2011; Bronstein, 2003;

Hesjedal *et al.*, 2015; Widmark *et al.*, 2011). De gevonden potentiële werkzame elementen bekendheid en toegankelijkheid komen niet expliciet naar voren in de onderzoeksbevindingen gericht op de samenwerking tussen sociaal werkers en leraren. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het jongerenwerk onder buitenstaanders een negatief imago heeft (Boes, 2015) of omdat, de potentiële meerwaarde ervan voor de ontwikkeling van jongeren niet bekend is en jongerenwerk pas sinds enkele jaren op scholen wordt aangeboden.

De gevonden randvoorwaarden draagvlak en facilitering samenwerking (in deze studie facilitering jongerenwerk in school) komen ook overeen met vorige onderzoeksbevindingen (Bolin, 2011; Bronstein, 2003; Hesjedal *et al.*, 2015; Widmark *et al.*, 2011). De gevonden randvoorwaarde structurele financiering komt niet expliciet naar voren in de onderzoeksbevindingen gericht op de samenwerking tussen sociaal werkers en leraren. Deze studie laat zien dat het jaren kost om een productieve samenwerking tussen het jongerenwerk en school op te bouwen. Het onderhouden van een goede samenwerking tussen jongerenwerk en school kost tijd, door het partnerschap, het vele afstemmen, en het continu investeren in de bekendheid en toegankelijkheid. Wanneer de financiële middelen voor een langdurige samenwerking ontbreken is het moeilijk om tot een samenwerking te komen en blijft een mogelijke bijdrage op de ontwikkeling van jongeren mogelijk uit.

Vraag is in hoeverre de potentiële werkzame elementen voor een goede samenwerking buiten de (groot-)stedelijke context van de onderzochte samenwerkingspraktijken van toepassing zijn. Omdat het VO in rurale gebieden (boven)regionaal georganiseerd is, heeft zij dezelfde schaal als het VO in stedelijke gebieden. De verwachting is daarom dat de bevindingen ook daar van toepassing zijn. Het realiseren van de potentiële werkzame elementen binnen samenwerkingsverbanden is een doorgaand en gezamenlijk ontwikkelproces dat vraagt om intensieve samenwerking en periodieke evaluatie om deze te waarborgen (Platform JEP, 2020b).

AANBEVELINGEN

De identificatie van de potentiële werkzame elementen en potentiële randvoorwaarden in de samenwerking tussen het jongerenwerk en VO biedt inzicht in wat aanwezig moet zijn om succesvolle samenwerking tussen jongerenwerk en VO te realiseren. Vervolgonderzoek kan zich richten op hoe de werkzame elementen en randvoorwaarden met elkaar samenhangen en hoe de samenwerking bijdraagt aan een beter pedagogisch klimaat, het voorkomen van schooluitval, een positieve ontwikkeling van jongeren en het voorkomen van polarisatie en radicalisering.

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

Startende en bestaande samenwerkingsverbanden tussen jongerenwerk en VO kunnen aan de hand van de genoemde werkzame elementen en randvoorwaarden signaleren wat nodig is om een samenwerking tot stand te brengen of waar verbetering in de samenwerking mogelijk is. Zij kunnen hierbij gebruik maken van een reader en leerlijn.

DISCLOSURE OF INTEREST

Het onderzoek naar de samenwerking tussen jongerenwerk en scholen voor voortgezet onderwijs is gefinancierd vanuit platform JEP (Platform Jeugd preventie Extremisme en Polarisatie) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en het speerpunt Urban Education van de Hogeschool van Amsterdam. De auteurs hebben geen belangen te vermelden.

NOTEN

1. Voor beschrijving types samenwerking en bijbehorende functies en activiteiten zie Sarti, Manders, & Metz (2019).
2. Voor beschrijving betrokkenen, contactpersonen, verantwoordelijkheden en functie van contacten zie Sarti, Manders, & Metz (2019).

REFERENTIES

- Atkinson, R. & Flint, J. (2003). Snowball sampling. In M. Lewis-Beck, A. E. Bryman & T. F. Liao (Eds.), *The Sage encyclopedia of social science research methods*. (pp. 1043-1044). Sage Publications.
- Azough, N. (2017). *Weerbare jongeren, weerbare professionals*. Den Haag: Ministerie van SZW. Geraadpleegd via: <https://www.socialestabiliteit.nl/documenten/rapporten/2017/06/01/rapport-weerbare-jongeren-weerbare-professionals>.
- Balci, A. & de Vries, M. (2019, 12 November). 'Jongerenwerk is geen luxe, maar bittere noodzaak'. *Parool*. Geraadpleegd op 29-01-2019 via: <https://www.parool.nl/columns-opinie/jongerenwerk-is-geen-luxe-maar-bittere-noodzaak~bf5c69253>.
- Boeije, H. (2002). A purposeful approach to the constant comparative method in the analysis of qualitative interviews. *Quality and Quantity*, 36(4), 391-409.
- Boes, M. (2015). En daar word je voor betaald? *Jeugdbeleid*, 9(1), 29-32.

- Bolin, A. (2011). *Shifting subordination: Co-located interprofessional collaboration between teachers and social workers*. Department of Social Work; Institutionen för socialt arbete.
- Bronstein, L. R. (2003). A model for interdisciplinary collaboration. *Social Work*, 48(3), 297-306.
- Bryman, A. (2008). Of methods and methodology. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 3(2), 159-168.
- De Baat, M., Messing, C., & Prins, D. (2014). *Wat werkt bij schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Glaser, B. G. (1965). The constant comparative method of qualitative analysis. *Social Problems*, 12(4), 436-445.
- Glaser, B. G. (1992). *Emergence vs. forcing. Basics of grounded theory analysis*. Mill Valley: Sociology Press.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.
- Hesjedal, E., Hetland, H., & Iversen, A. C. (2015). Interprofessional collaboration: self-reported successful collaboration by teachers and social workers in multidisciplinary teams. *Child & Family Social Work*, 20(4), 437-445.
- Jongepier, N., Struijk, M., & van der Helm, P. (2010). Zes uitgangspunten voor een goed pedagogisch klimaat. *Jeugd en Co kennis*, 2010(1), 9-18.
- Kleinjan, G. (2018, 5 juni). 'Slob wil greep op burgerschapsles: 'Er is te veel vrijheid''. *Trouw* Geraadpleegd op 27-01-2019 via: <https://www.trouw.nl/nieuws/slob-wil-greep-op-burgerschaps-les-er-is-te-veel-vrijheid~bd89a128>.
- Metz, J. (2006). *De tweeledige werking van intermediairen voor burgerparticipatie*. Utrecht: HUP/SWP.
- Metz, J. (2009). Shopping in answer to feminist-methodological dilemmas: The method practice description. In *Feminist research methods, conference proceedings*. Stockholm: Centre for Genderstudies, Stockholm University.
- Metz, J. (2011). *Kleine stappen, grote overwinningen. Jongerenwerk: historisch beroep met perspectief*. Amsterdam: SWP.
- Metz, J. (2013). *De waarde(n) van het jongerenwerk*. Lectorale rede. Hogeschool van Amsterdam: Amsterdam.
- Metz, J. & Meijs, L. (2015). Pedagogische betekenis van vrijwilligerswerk. *Jeugdbeleid*, 9(2), 55-62.
- Mighelbrink, F. (2008). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Morgan, D. L. & Spanish, M. T. (1985). Social Interaction and the cognitive organization of health-relevant knowledge. *Sociology of Health and Illness*, 7, 401-422.

WERKZAME ELEMENTEN EN RANDVOORWAARDEN

- Nji. (2021). Samenwerken – Jongerenwerk | Nji. Geraadpleegd op 17-03-2021 via: <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/jongerenwerk/Samenwerken#:~:text=Jongerenwerkers%20werken%20steeds%20meer%20samen,terecht%20voor%20vragen%20of%20problemen.>
- NOS. (2019, 31 oktober). 'Tien keer meer jongerenwerkers nodig in strijd tegen drugsgeweld'. *Nieuwsuur*. Geraadpleegd op 29-01-2019 via: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2308461-tien-keer-meer-jongerenwerkers-nodig-in-strijd-tegen-drugsgeweld.html>.
- Platform JEP. (2020a, 10 februari). Gemeenten vertrouwen op professionals. *JEPzine 01*. Geraadpleegd op 17-03-2021 via: <https://magazines.platformjep.nl/jepzine/2020/01/gemeenten-vertrouwen-op-kennis-professionals>.
- Platform JEP. (2020b, 10 februari). Onderzoek: zorg voor sterke pedagogische frontlinie om jongeren heen. *JEPzine 01*. Geraadpleegd op 17-03-2021 via: <https://magazines.platformjep.nl/jepzine/2020/01/onderzoek-zorg-voor-sterke-pedagogische-frontlinie-om-jongeren-heen>.
- Sarti, A., Manders, W., & Metz, J. (2019a). Voortgezet onderwijs en jongerenwerk: partners in het versterken van schoolcarrières van jongeren. *Jeugdbeleid*. <https://doi.org/10.1007/s12451-019-00200-3>.
- Sarti, A., Manders, W., Metz, J., & Rijnders, J. (2019b). *Werkzame factoren in samenwerking jongerenwerk en voortgezet onderwijs die bijdragen aan een positief pedagogisch klimaat: factsheet*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stichting School & Veiligheid. (2020). Radicalisering - SSV | Primair Onderwijs, Voortgezet Onderwijs. Geraadpleegd op 29-01-2019 via: <https://www.schoolveiligheid.nl/po-vo/thema/radicalisering/>.
- Widmark, C., Sandahl, C., Piuva, K., & Bergman, D. (2011). Barriers to collaboration between health care, social services and schools. *International Journal of Integrated Care*, 11.
- Wilson, S. J. & Tanner-Smith, E. E. (2013). Dropout prevention and intervention programs for improving school completion among school-aged children and youth: A systematic review. *Journal of the Society for Social Work*, 4, 357-372.